

ผู้นำ อำนาจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญา ความเชื่อในจีน ยุคราชวงศ์

นารีรัตน์ ปรีสุทธีวุฒิมิตร

อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: nareerat_hi@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 9 มีนาคม 2563

วันที่ขอบทความ: 10 กันยายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ: 11 กันยายน 2563

บทคัดย่อ

ผลการศึกษาพบว่า ในประวัติศาสตร์จีน อาณาจักรจีนได้เปลี่ยนแปลงการใช้ความคิด ความเชื่ออย่างหลากหลาย ตั้งแต่สมัยราชวงศ์จิ้น-ราชวงศ์ซ่ง ด้วยเหตุผลในการสร้างความชอบธรรมในการขึ้นมามีอำนาจในอาณาจักร สร้างความมั่นคง และการเคารพศรัทธาของหมู่ประชาชนสร้างขวัญและกำลังใจในการปกครองแผ่นดิน ซึ่งในพระราชวงศ์จิ้น ได้ใช้แนวคิดนิติวาทในการปกครอง เพื่อสร้างความเป็นระเบียบในการปกครอง แต่ที่สืบทอดก็ล้มเหลว จนมาถึงราชวงศ์ฮั่น ได้เปลี่ยนมาใช้แนวคิดขงจื้อ พร้อมกับการสร้างขงจื้อเพื่อรัฐ แนวคิดการสอบคัดเลือกบุคคลสามัญเข้ารับราชการ ถึงแม้จะล้มเหลว แต่ระบบก็ยังคงอยู่ จนกระทั่งบ้านเมืองแตกแยก มีการนำพุทธศาสนาเป็นหลักชัยในการปกครอง จวบจนราชวงศ์ถัง จักรพรรดิถังไท่จงและอู่เจ๋อเทียนก็ยังนิยมพุทธศาสนาอยู่พร้อมกับนำลัทธิขงจื้อเข้ามาด้วย ที่สุดพุทธศาสนาก็สร้างรอยร้าวในแผ่นดิน จนเกิดแนวคิดขงจื้อใหม่ที่เป็นรูปร่างขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ้อง และขยายออกไปในราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง

คำสำคัญ: ขงจื้อ พุทธศาสนา ขงจื้อใหม่

Leaders, Power, and Changes in the Practices of Philosophy and Belief in China during the Period of Dynasties

Nareerat Parisuthiwuthiporn
Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences
Maharakham University
E-mail: nareerat_hi@hotmail.com

Received: March 9, 2020

Revised: September 10, 2020

Accepted: September 11, 2020

Abstract

This article aims to explore changes in the practices of philosophy and belief in China, in each period. The research was conducted by gathering the data: change of thought, belief in the period of Chinese Dynasty, including philosophical thought, change of philosophical practice, and Buddhism belief applied in each dynasty.

The findings reveal that the changes in the practices of thought and belief had variedly been occurred from the Jin to the Qing Dynasties along with the Chinese history. The reasons of those were to form the righteousness of authorization in the kingdom; to be secure, regard people's trust, and strengthen morale for ruling the kingdom. During the Jin Dynasty, the juristic creed was applied for administrative ruling; albeit failure-ended. Until the Han Dynasty, Confucianism through Confucianism-realm was applied towards a concept of a civil service exam for commoners. Though the concept was also declined, it had still been functioned, though. Until the kingdom torn, Buddhism was enacted as the breakthrough of governance. Up to the time of the Tang Dynasty, Buddhism had still manifested during the period of Emperor Tang Toi Zong and Emperor Wu Zetian as well as Confucianism. Buddhism eventually created a rift in the kingdom. Then, the Neo-Confucianism had become monumental in the Ming and Qing Dynasties during the Song Dynasty,

Keywords: Confucianism, Buddhism, Neo-Confucianism

บทนำ

หนังสือที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาจีนและความเชื่อของจีนในแต่ละยุคสมัยนี้ มีอยู่ 2 ลักษณะ คือลักษณะแรก เป็นเรื่องเกี่ยวกับปรัชญาจีนเป็นหลัก หนังสือกลุ่มนี้จะกล่าวถึงประวัติของนักปรัชญาของจีน ได้แก่ ขงจื๊อ เหลาจื๊อ เม่งจื๊อ ฮั่นเฟยจื๊อ ซุนจื๊อ จวงจื๊อ เป็นต้น โดยหนังสือในกลุ่มนี้ จะเน้นด้านปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่นงานของจวงจื๊อ ในเรื่อง “มโนทัศน์เรื่องการแปรเปลี่ยนในปรัชญาของจวงจื๊อ” หรืองานของซุนจื๊อ ที่เน้นความสำคัญของตรรกะและเหตุผล และความเชื่อมั่นในความสามารถพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ของมนุษย์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นไปที่คำสอนของนักปราชญ์ในแต่ละคน เช่นงานของเฟิงอิวหลัน เรื่อง ปรัชญาจีน จากขงจื๊อถึงเหมาเจ๋อตุง หรือ เรื่อง ปวงปรัชญาจีน ของ ฟั้น ดอกบัว

ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีน ซึ่งมีทั้งเหตุการณ์การแย่งชิงอำนาจ การขึ้นครองอำนาจของจักรพรรดิ เช่นงานของทวิป วรดิลก (2538) เรื่องประวัติศาสตร์จีน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละราชวงศ์ เช่นเหตุการณ์ในราชวงศ์หมิง จะกล่าวถึงเหตุเกิดในปลายราชวงศ์หมิง: กบฏชาวนา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในคริสต์ศตวรรษที่ 17 หรือวิาทะการเดินเรือของเจิ้งเหอในต้นราชวงศ์หมิง เป็นต้น หรือเป็นเรื่องประเด็นเล็ก ๆ ที่น่าสนใจ อย่างในหนังสือเรื่องเกร็ดประวัติศาสตร์จีน 5,000 ปี เช่นเรื่องคดีหูเหวยยง หลิวป้อเวินขอฝน ซีจี้กวงปราบโจรญี่ปุ่น เป็นต้น งานเหล่านี้จะเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ จะมีการกล่าวถึงปรัชญาจีนกับยุคสมัยนั้น ๆ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

งานวิจัยนี้จึงต้องการรวบรวมความเชื่อและปรัชญาจีนที่แต่ละราชวงศ์ใช้ในแต่ละยุคสมัยมาเพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลง และเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาความเชื่อของจีน
2. ศึกษาเหตุปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการใช้ความเชื่อนั้น

แนวคิดเรื่องผู้นำกับอำนาจ

แนวคิดเรื่องผู้นำ

ตามแนวคิดของ ลิปปิตต์ (Chemers & Ayman, 1985 citing Lippitt, 1969) ได้กล่าวถึง ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย (Authoritarian or Autocratic Leader) เป็นผู้นำเผด็จการ ซึ่งมีลักษณะการบริหารงาน ดังนี้

1.1 การสั่งการใช้อำนาจกดขี่บังคับตลอดเวลา

1.2 ยึดถือตนเองเป็นสำคัญ รู้ข้อเท็จจริงแต่ผู้เดียว ฉะนั้น ทุก ๆ อย่างจะออกจากตัวผู้นำทั้งหมด การตัดสินใจแก้ปัญหาหรือการวินิจฉัยสั่งการ ซึ่งมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามอารมณ์ และมุ่งประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของกลุ่มหรือส่วนรวม

1.3 นโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย เป้าประสงค์ การจัดระบบงาน มาตรฐาน การปฏิบัติงาน การบังคับบัญชาสั่งลงมาจากเบื้องบน (Top-Down) ทางเดียว

1.4 ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากใครหรือที่ใดก็ตาม จะต้องผ่านหลายขั้นตอน ผู้นำประเภทนี้จะคิดแล้วคิดอีกกว่าจะวินิจฉัยสั่งการได้ ทำให้งานล่าช้าค้าง

1.5 ผู้ช่วย ตามความรู้สึกของผู้นำประเภทนี้จะหมายถึง ผู้ที่บังคับบัญชาจึงไม่มีการแบ่งงานให้ผู้ช่วย ผู้ช่วยทำงานของหัวหน้างานให้สำเร็จ ไม่ใช่ทำงานของตนเองให้สำเร็จ เนื่องจากมีแต่งงานของหัวหน้างานไม่มีงานของผู้ช่วยเลย

1.6 การตั้งกรรมการเป็นวิธีการกระจายความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น ไม่ใช่เพื่อฟังความคิดเห็น ประธานเกือบเป็นผู้พูดเสียคนเดียวเกือบตลอดการประชุมหรือไม่ ก็เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความคิดเห็น แล้วประธานก็สรุปเสียเองตามความคิดเห็นของตนเองเสร็จแล้วก็ถือว่านั่นเป็นมติของที่ประชุม ทั้ง ๆ ที่การประชุมนั้นเกือบจะเรียกว่าเป็นการประชุมของประธานคนเดียว เพราะประธาน “พูดเองเออเอง” ตลอดเวลา อันมีลักษณะแข็งเพื่อทราบ มากกว่าการขอให้สมาชิกได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เมื่อเป็นเช่นนี้บ่อย ๆ เข้า คนอื่นในที่ประชุมก็ไม่ใคร่อยากพูด และเรื่องบางเรื่องเมื่อผ่านการประชุมแล้วจะหายไปเฉย ๆ เนื่องจากประธานไม่ให้ความสนใจ

ผู้นำแบบอัตตาธิปไตยมีลักษณะคล้ายกับจักรพรรดิจีน แต่จักรพรรดิจีนบางองค์ก็ไม่มีอำนาจเช่นนั้น แต่อำนาจกลับไปอยู่ที่เสนาบดี หรือขันทีแทน โดยกลุ่มนี้จะเป็นผู้เลือกจักรพรรดิของตนขึ้นมา และจักรพรรดิกลับอยู่ภายใต้อำนาจของคนกลุ่มนี้แทน จนนำไปสู่การล่มสลายของอาณาจักร

แนวคิดเรื่องอำนาจ

เวเบอร์แยกรูปแบบอำนาจเป็น 3 แบบ คือ อำนาจจารีตประเพณี อำนาจผู้นำ และอำนาจแบบเหตุผล อำนาจแต่ละแบบจะมีวิธีคิดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ อำนาจแบบจารีตประเพณีเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องของธรรมชาติ อำนาจผู้นำจะเป็นอำนาจของคน ๆ เดียวที่ออกคำสั่ง ส่วนอำนาจแบบเหตุผลคืออำนาจที่มีการบริหารจัดการ แต่ละอำนาจจะขึ้นอยู่กับทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเชื่อมโยงถึงรูปแบบการจัดการทางสังคม เช่น ระบบราชการ การปกครองที่มีผู้ชายเป็นใหญ่ หรือองค์กรทางศาสนา

แนวคิดของแอนโทนีโอ แกรมซี เกี่ยวกับเรื่อง hegemony คำว่า hegemony เป็นการอธิบายให้เห็นรูปแบบการควบคุมที่มีได้มาจากอำนาจรัฐ แต่การควบคุมนี้ทำให้เกิดอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของฐานะบุคคล อย่างกรณีที่นักปรัชญาหรือเสนาบดี หรือชั้นที่มีอำนาจเหนือจักรพรรดิ กลุ่มนี้สามารถเลือกจักรพรรดิของตนขึ้นมาได้ และจักรพรรดิก็มักจะอยู่ภายใต้อำนาจคนกลุ่มนี้ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, เว็บบไซต์)

เรื่องของอำนาจ จักรพรรดิมักมีอำนาจสูงสุด แต่อำนาจนี้ก็อยู่ที่ว่าใครเป็นผู้ก่อการ ถ้าผู้ก่อการเป็นขุนนาง ชั้นที่ เหล่าเสนาบดีแล้ว อำนาจก็จะเป็นของกลุ่มนั้น แต่ถ้าเมื่อใดจักรพรรดิสามารถชิงอำนาจมาอยู่กับตนได้แล้ว จักรพรรดิก็จะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว และจักรพรรดิก็สามารถดึงคน มาอยู่ข้างตนเองได้ เพราะฉะนั้น เรื่องของอำนาจจึงขึ้นอยู่กับว่าใครคือผู้เริ่มต้น

อาณาจักรจีน มีระบบการปกครองที่หลากหลายรูปแบบ การขึ้นมาเป็นผู้นำของจีน หรือที่เราเรียกว่าจักรพรรดิจีนนั้น ต้องต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามอย่างมาก เมื่อฝ่ายตรงข้ามพ่ายแพ้ ก็ถึงคราวที่ผู้ชนะจะขึ้นเป็นใหญ่ และสถาปนาตนขึ้นเป็นผู้นำของอาณาจักรใหม่ที่จักรพรรดิองค์ใหม่เป็นผู้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นจักรพรรดิ นั้นหมายถึงการมีอำนาจอยู่ในมือ ซึ่งอำนาจนี้ถ้าใช้โดยไม่ระมัดระวัง อำนาจก็อาจสูญสลายไปได้ แต่ถ้ามีอำนาจแล้ว รู้จักการใช้ อำนาจนั้นก็จะต้องอยู่คู่แผ่นดินจักรพรรดิจนกว่าจักรพรรดิจะตายจากไป และอำนาจนี้จะตกสู่ลูกหลานจักรพรรดิ แต่ลูกหลานจักรพรรดิจะมีอำนาจที่แท้จริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนของคนผู้นั้น และการครองอำนาจนี้มีนักปรัชญาจีนหลายคนที่แสดงความรู้ ให้ผู้ปกครองได้ประจักษ์ถึงการรักษาอำนาจของตน ซึ่งถ้าผู้ปกครองหรือจักรพรรดิองค์ใด เห็นความสำคัญและหยาบปรัชญาหรือความเชื่อขึ้นมาใช้ก็สามารถรักษาอำนาจของตนได้ แต่กระนั้นปรัชญาบางอย่างก็เปรียบเสมือนดาบสองคมที่สามารถทำลายจักรพรรดิองค์นั้นได้ ดังที่เราจะกล่าวอย่างละเอียดต่อไป

ปรัชญานิติวาทกับการบริหารงานของราชวงศ์จิ้น

เริ่มแรกของผู้นำ การใช้อำนาจและปรัชญาจีนนั้น คงต้องกล่าวถึงจักรพรรดิ จิ้นซี (Qin Shi) (221-207 ก่อนคริสต์ศักราช) แห่งราชวงศ์จิ้น ซึ่งพระองค์ได้ใช้อำนาจของพระองค์กับความเชื่อในปรัชญานิติวาท หรือฟาเจียเข้ามาใช้ในการบริหารบ้านเมือง โดยยึดหลัก ฉี ซู ฟา นั่นคือ ผู้บริหารจะต้องมีอำนาจและอำนาจนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย การใช้อำนาจและกฎหมายนั้นจะต้องมีศิลปะ สามสิ่งนี้จะต้องใช้ควบคู่กันไป จึงจะก่อให้เกิดผลดีในการบริหารกิจการบ้านเมือง สำหรับแนวทางการปกครองนั้น เพียงใช้เครื่องมือ 3 อย่างนี้เป็นหลัก ก็สามารถปกครองแผ่นดินได้อย่างทั่วถึง เครื่องมือ 3 อย่างนี้ ได้แก่

1. ตรากฎหมายขึ้นมา (Set up Laws) 2. ประกาศเป็นทางการให้ทราบโดยทั่วถึงกัน (Promulgated among the people) 3. รักษากฎหมายอย่างเคร่งครัด (Keep a sharp watch on the conduct of the people)

เครื่องมือ 3 อย่างนี้ ผู้นำสามารถใช้ใครทำงานแทนก็ได้ โดยใช้กฎหมายเป็นหลัก ในการปฏิบัติ เมื่อผู้ใดทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ได้สำเร็จ ก็จะได้บำเหน็จ (Rewards) ตอบแทน แต่ถ้าเมื่อใดงานล้มเหลว ก็ต้องลงโทษ (Punishments) อย่างตรงไปตรงมา นี่คือหลักการนิติบาทที่ราชวงศ์จิ้นใช้และประสบความสำเร็จ ผลคือเกิดความเข้มแข็งทั้งทาง เศรษฐกิจและการปกครอง (น้อย พงษ์สนิท, 2533: 85)

จากปรัชญานิติบาทสู่การสร้างผลงานของราชวงศ์จิ้น ได้แก่ การยกเลิก การปกครองระบอบศักดินา โดยจัดตั้งระบบการบริหารแบบรวมอำนาจเด็ดขาดอยู่กับ ส่วนกลาง รัฐบาลจิ้น สนับสนุนการเพิ่มพลเมือง วางระเบียบ เก็บภาษีที่ดินให้เป็นระบบ เดียวกันทั่วทั้งอาณาจักร รัฐบาลจิ้นได้จัดระบบการท่อน้ำขนาดใหญ่ แรงงานการก่อสร้างต่าง ๆ ย่อมได้จากแรงงานบังคับ อาณาจักรจิ้นได้จัดระบบการบริหารออกเป็น 36 มณฑล (จิ้น) และต่อมาเพิ่มเป็น 42 มณฑล แต่ละมณฑลปกครองโดยผู้ว่าราชการมณฑลฝ่ายทหาร และผู้ว่าราชการมณฑลฝ่ายพลเรือน ซึ่งรับผิดชอบโดยตรงต่อรัฐบาลกลางของจักรพรรดิ แต่ละมณฑลยังแบ่งออกเป็นอำเภอ (เลี่ยน) ซึ่งให้นายอำเภอปกครองโดยตรงขึ้นต่อมณฑล

รัฐบาลจิ้น ยังได้เสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในด้านวัฒนธรรมและ การศึกษา โดยพยายามประกาศให้ใช้อักษรเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งรัฐบาลยังได้พยายามทำลายความคิดของประชาชน ที่มีมีความจงรักภักดีต่อรัฐบาล ท้องถิ่นและคำสอนของปรัชญาสำนักอื่น ๆ ปฏิกริยาของชนชั้นคองแ่เรียน ซึ่งส่วนมากเป็น ผู้ถือลัทธิขงจื้อนั้นสูงมาก พวกนี้ถึงกับกล้าเรียกร้องให้มีการปกครองตามระบบศักดินา อย่างเดิม แต่รัฐบาลก็ใช้ระบบการปราบปรามอย่างทารุณ หนังสือเก่าแก่ที่มีอยู่เดิมรวมทั้ง ตำนาน 5 สถานของลัทธิขงจื้อ ก็ถูกเผาไหม้ ใครบังอาจซ่อนตำราต้องห้ามมีโทษถึง ประหารชีวิต จึงนับว่าราชวงศ์จิ้นเป็นรัฐบาลชุดแรกในประวัติศาสตร์จีนที่นำเอาระบบ การควบคุมความคิดมาใช้ในการปกครอง (เทียน ธีระวิทย์, 2547: 30)

ด้วยความที่ผู้นำมีความเด็ดเดี่ยว เข้มงวดต่อการปกครอง และจริงจังต่อการ กระทำต่าง ๆ จึงได้มีคำสั่งให้สร้างกำแพงเมืองจีนหรือกำแพงหมื่นลี้ เหตุของการสร้างเพื่อ ป้องกันภัยจากชนเผ่าเร่ร่อนทางภาคเหนือของจีน ซึ่งถือว่าเป็นอนุสรณ์ของความโหดร้าย เพราะพระองค์สั่งเกณฑ์แรงงานเป็นจำนวนมาก ทำให้ประชาชนประสบกับความลำบาก ยากเข็ญ และจบชีวิตพร้อมกับการก่อสร้างในครั้งนี้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้พระองค์ยัง ใช้แรงงานจำนวนมากก่อสร้างสุสานของพระองค์เองให้อิ่งใหญ่กว่าจักรพรรดิองค์อื่น ๆ ด้วย

(ดวงธิดา ราเมศวร์, 2554: 106) การใช้อำนาจที่เข้มงวดของพระองค์ ทำให้ราชวงศ์ล่มสลายในเวลาไม่นาน หลังจากที่พระองค์สิ้นพระชนม์ลง เพราะความเข้มงวดในการปกครองนั่นเอง

การรื้อฟื้นปรัชญาขงจื้อ

เนื่องจากความเข้มงวดในการปกครอง ทำให้เล่าปingsต้องลุกขึ้นสู้จนสำเร็จ จนได้กลายเป็นจักรพรรดิองค์ใหม่ขึ้นมาแทนพร้อมกับตั้งราชวงศ์ใหม่ คือราชวงศ์ฮั่น เมื่อจักรพรรดิองค์ใหม่ขึ้นมาปกครองอาณาจักร สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอย่างมาก คือความล้มเหลวของราชวงศ์จิ้น จึงได้มีการนำปรัชญาขงจื้อขึ้นมารื้อฟื้นใหม่อีกครั้ง เพราะแนวคิดของขงจื้อเน้นในด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก โดยเริ่มแรกต้องการคนดี มีฝีมือขึ้นมาบริหารประเทศ โดยมีการจัดสอบบุคคลสามัญเข้ารับราชการ เนื้อหาที่สอบก็จะเป็นตำราของขงจื้อเป็นหลัก จนถึงสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (Wu Di) (140-87 ก่อนคริสต์ศักราช) ได้มีการส่งคนมาการศึกษาเรื่องขงจื้อขึ้นมา โดยเน้นสร้างขงจื้อเพื่ออำนาจและอาณาจักรจิ้น ราชวงศ์ฮั่นทำให้คำสอนของขงจื้อกลายเป็นพลังสนับสนุนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่รวมศูนย์อำนาจไว้ส่วนกลางอย่างเข้มข้นที่สุด

การตีความและให้อรรถาธิบายถึงคำสอนของขงจื้อ ซึ่งแพร่หลายอยู่ตลอดสมัยราชวงศ์ฮั่น ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติที่ยืนยงคงทนอยู่ประการหนึ่ง นั่นคืออุดมการณ์ของรัฐที่รวมศูนย์อำนาจการปกครอง (อยู่ที่องค์จักรพรรดิ) ได้กลายมาเป็นความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับชนชั้นนักศึกษาปัญญาชนและบรรดาสาวกของสำนักขงจื้อ การเคลื่อนไหวที่แตกกิ่งก้านสาขาออกไปใหม่จากการตีความต่างไปจากของเดิมของสาวกขงจื้อ เพื่อเจตจำนงมุ่งรับใช้องค์จักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น

ต่งจิงซูเมธีคนสำคัญของลัทธิขงจื้อที่ได้แก้ไขให้สอดคล้องกับระบบการปกครองของจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น โดยต่งจิงซูได้สร้างทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง (กษัตริย์) กับผู้ใต้ปกครอง (ข้าแผ่นดิน) ขึ้น ความสัมพันธ์ตามทฤษฎีนี้ เจ้าทฤษฎีถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นนิรันดร์ภาพ ซึ่งความจริงก็คือระเบียบแบบแผนของธรรมชาติโดยแท้ ต่งจิงซูอ้างคำสอนของขงจื้อที่เรียกว่า “หลักชั้นนำสามประการ” ซึ่งภายหลังสาวกขงจื้อได้สรุปขึ้นมา ได้แก่ “กษัตริย์ชั้นนำข้าแผ่นดิน บิดาชั้นนำบุตร และสามีชั้นนำภรรยา” หลักการสำคัญของขงจื้อตามที่อ้างกันนี้ เป็นการวางกรอบเพื่อจำกัดความคิดจิตใจของมวลชนในสังคมจีนตลอดระยะเวลาอันยาวนาน (ทวีป วรดิลก, 2538: 181-182) แนวคิดเรื่องขงจื้อของราชวงศ์ฮั่น จึงเท่ากับว่าเป็นการสร้างอำนาจให้ราชวงศ์ฮั่นอยู่ค้ำฟ้าไปอีกนาน

นอกจากนี้จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ยังทรงตั้งให้ผู้คงแก่เรียนทำการฝึกสอนเด็กหนุ่มที่เลือกสรรส่งมาจากส่วนภูมิภาคให้มีความรู้แตกฉานในตำนาคของขงจื้อ (Confucian Classics) เมื่อได้รับการฝึกฝนครบตามหลักสูตร 1 ปีแล้ว เด็กกลุ่มนี้จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในราชการตามแต่ความเหมาะสม การปฏิบัติเช่นนี้ได้ยังผลให้เกิดโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในพระบรมมหาราชวังขึ้นอีกด้วย (เขียน ฉิระวิทย์, 2547: 53) เพราะฉะนั้นการเข้ารับราชการของราชวงศ์ฮั่นจึงมี 2 ระบบคือ การเข้าโรงเรียนฝึกหัดความรู้ของขงจื้อ และการสอบคัดเลือก เพราะฉะนั้นราชวงศ์ฮั่นจึงได้ผู้เข้ามารับราชการที่มีความเคร่งในตำราขงจื้ออย่างมาก และนี่คืออำนาจของราชวงศ์ฮั่นที่พยายามสร้างสมมานาน

เมื่อจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฮั่นเริ่มอ่อนแอลง โดยมีขุนนางและชนที่ขึ้นมามีอำนาจนำไปสู่การล่มสลาย บ้านเมืองเกิดความแตกแยกเป็นยุค 3 ก๊ก และราชวงศ์เหนือใต้ ซึ่งยุคแตกแยกนี้ มีบางราชวงศ์ที่ใช้แนวคิดขงจื้อในการสอบคัดเลือกอยู่ แต่ส่วนใหญ่แล้วกลับไปนับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก

การขึ้นมาของพุทธศาสนา

ด้วยแนวทางขงจื้อที่ใช้สอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการนั้น ทำให้มีการฉ้อโกงในกลุ่มข้าราชการขึ้น ทำให้ระบบนี้ต้องถูกตั้งคำถามและยุติการทำงานต่อไป ประกอบกับศาสนาใหม่ที่เข้ามาในจีน คือศาสนาพุทธ สามารถตอบคำถามในวิถีความเป็นอยู่ของคนในสังคมได้ จึงเริ่มมีความศรัทธาขึ้น เริ่มจากราชวงศ์เว่ยเหนือ (ค.ศ. 386-556) ในยุคนี้นักนับถือพระโพธิสัตว์เป็นอย่างมาก ความเชื่อของคนในสมัยนั้นไม่ใช่เป็นการปฏิบัติบำเพ็ญตน เป็นแต่เพียงการอธิษฐานขอพรจากพระพุทธรูปเท่านั้น ทำให้มีการสร้างพระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง วัดตามถ้ำหิน เป็นต้น (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรณสินธพ, สุรภาพร รังสีอุทัย, 2554: 202)

ในราชวงศ์เว่ยเหนือ หลังจากเว่ยเสี่ยวเหวินตี้สวรรคต (Wei Xiao Wen Di) (ค.ศ. 471-499) เว่ยเซี่ยนอู่ตี้หยวนเคอ (Wei Xuan Wu Di Yuen Kao) (ค.ศ. 500-515) ก็ทรงขึ้นครองราชย์ ราชวงศ์เว่ยเหนือก็เริ่มเสื่อมถอย พอถึงรัชสมัยเว่ยเสี่ยวหมิงตี้ (Wei Xiao Ming Di) (ค.ศ. 516-528) พระองค์ทรงพระเยาว์ หูไท่โฮ่วซึ่งเป็นพระมารดาจึงว่าราชการแทน หูไท่โฮ่ว หลงในอำนาจและใช้จ่ายฟุ่มเฟือย นอกจากนี้ยังศรัทธาในพุทธศาสนา ทรงเชื่อว่าพุทธศาสนาจะชำระบาปที่พระนางก่อได้ จึงได้สร้างวัดหย่งหนิงอันใหญ่โตไว้ที่ข้างวัง พระพุทธรูปในวัดมีทั้งสร้างจากทองคำ และแกะสลักจากหยกขาว บางองค์สูงถึงหนึ่งจั้งแปดเซี่ยะ (ประมาณ 6 เมตร) ทั้งยังสร้างเจดีย์สูงสิบเก้าจั้ง

(ประมาณ 67 เมตร) ที่ข้างวัดอีกด้วย พอถึงยามค่ำคืนอันเจิบสงัดก็จะได้ยินเสียงลมพัดกระดิ่งบนเจดีย์ดังกังวานไกลถึงกว่าสิบลี้ ในวัดมีกุฏิสำหรับพระภิกษุถึงหนึ่งพันห้อง ถ้วนตักแต่งด้วยไข่มุกหยกและแพรเนื้อดี ซึ่งเล่ากันว่านับแต่พุทธศาสนาเผยแผร์เข้าสู่ประเทศจีนยังไม่เคยมีวัดที่งดงามหรูหราเช่นนี้มาก่อน

จักรพรรดิแห่งราชวงศ์เว่ยเหนือรัชกาลก่อนยังใช้แรงงานคนจำนวนมากศาล ขุดถ้ำหินสร้างพระพุทธรูป สร้างเป็นถ้ำพระอวิ้นกั้งสือคู (ปัจจุบันอยู่ในเมืองต้าถง) ซึ่งใช้เวลาสร้างถึงสามสิบปี ในถ้ำพระมีพระพุทธรูปน้อยใหญ่นับแสนองค์ ก่อนจะย้ายราชธานีมายังลั่วหยาง พอถึงรัชสมัยเว่ยเซวียนอู่ตี้จนถึงหูไทโฮวก็ได้สร้างถ้ำพระที่ลั่วหยางอีกแห่งชื่อ หลงเหมินสือคู ใช้เวลาสร้างรวมแล้ว 24 ปี แรงงานคนกว่าแปดแสนคน ถ้ำพระเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงฝีมือการแกะสลักของชาวจีนในสมัยโบราณ แต่ก็เป็นการเพิ่มภาระให้กับแรงงานประชาชนไม่น้อย (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรณสินธพ, สุรภาพร รังสิอุทัย, 2554: 209-210) ซึ่งส่งผลให้ประชาชนอยู่อย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น

เมื่อราชวงศ์สุยรวมแผ่นดินจีนอีกครั้ง จักรพรรดิสุยเหวินตี้ (Sui Wen Di) (ค.ศ. 581-604) ก็ยังคงนับถือศาสนาพุทธอยู่ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะอย่างเคร่งครัด และพยายามปกครองอาณาจักรด้วยทศพิธราชธรรม พระองค์ทรงลงโทษพระโอรสที่ไม่ทำตามกฎกติกาที่วางไว้โดยพระองค์ทรงปลดรัชทายาทที่จะขึ้นสืบราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ก็คือ โอรส “หยางหย่ง” (Yang Yong) เหตุก็เพราะความสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายราชทรัพย์ไปกับความสนุกสนานส่วนตัว หลงมัวเมาในกามคุณ เนื่องจากพระองค์ต้องการให้เหล่าเชื้อพระวงศ์และขุนนางต่าง ๆ เป็นแบบอย่างให้กับประชาชนให้ยึดมั่นในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด

แต่ที่สุด จักรพรรดิสุยหยางตี้ (Sui Yang Di) (ค.ศ.604-617) พระราชโอรสของจักรพรรดิสุยเหวินตี้ขึ้นครองราชย์ก็ละเลยในหลักของพุทธศาสนาและทรงมุ่งสร้างเมืองให้ยิ่งใหญ่ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน จนเป็นอันสิ้นสุดลงของราชวงศ์สุย

เมื่อมาถึงราชวงศ์ถัง ในยุคสมัยของจักรพรรดิถังไท่จง และอู่เจ๋อเทียนก็เช่นเดียวกัน ต่างนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งพุทธศาสนาสอนในเรื่องของกรรม โดยจักรพรรดิถังไท่จง ในครั้งที่ขึ้นครองราชย์ได้ทำร้ายพี่น้องของตน เพราะพี่น้องหวังทำร้ายตน และบังคับให้บิดาออกจากตำแหน่งกษัตริย์ พร้อมกับตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์แทน (เล่าชวนหัว, 2544: 5) แต่หลังจากที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ พระองค์ก็ปกครองบ้านเมืองโดยธรรมเมื่อชราภาพและประชวร พระองค์ยังเข้าสู่ธรรมะมากยิ่งขึ้น

จักรพรรดิถังไท่จง พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และตั้งใจที่จะทำนุบำรุงศาสนาพุทธให้อยู่คู่แผ่นดินจีนสืบไปอย่างยาวนาน จึงได้ส่งพระภิกษุ

รูปหนึ่ง คือท่าน “เสวียนจาง” (Xuan Zang) หรือ “พระถังซำจั๋ง” เดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ประเทศอินเดีย ยุคสมัยของจักรพรรดิถังไท่จงจึงถือได้ว่าเป็นยุคทองของศาสนาพุทธบนแผ่นดินจีนเลยทีเดียว สำหรับศาสนาอื่น ๆ จักรพรรดิถังไท่จงก็ไม่ได้ลิดรอนสิทธิในความเชื่อทางศาสนาของประชาชนที่นับถือศาสนาอื่น เช่น ศาสนาโซโรอัสเตอร์จากเอเชียกลาง หรือศาสนาคริสต์ที่เริ่มเข้ามาเผยแผ่ในแผ่นดินจีนในช่วงเวลานั้น ก็ยังเข้ามาปลูกฝังความเชื่อให้แก่ชาวจีนได้อย่างอิสระ (ดวงธิดา ราเมศวร์, 2554: 194) พร้อมกับการยึดหลักธรรมของสำนักหยู หรือขงจื้ออย่างมั่นคง

ในขณะที่อยู่เจ้อเทียนที่มานิยมนับถือพุทธศาสนาด้วย เป็นเพราะพระองค์ต้องการมีอำนาจอย่างเต็มในการปกครองอาณาจักร และมีแต่ศาสนาพุทธเท่านั้นที่ไม่ได้ปิดกั้นการขึ้นมามีอำนาจของพระองค์ ซึ่งอธิบายได้ในเรื่องของกรรม นอกจากนี้อยู่เจ้อเทียนยังใช้ศรัทธาของราษฎรที่มีต่อพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือขึ้นสู่ตำแหน่งจักรพรรดินีด้วย โดยกล่าวอ้างความจากคัมภีร์มหาเมฆสูตรว่าเป็นอวตารภาพของพระศรีอารยเมตไตรยที่มากปกครองดูแลไพร่ฟ้าในราชอาณาจักรให้อยู่อย่างร่มเย็น จึงเท่ากับว่าพระนางอ้างสิทธิธรรมในการขึ้นครองบัลลังก์โดยพุทธานุมิตินั่นเอง

พุทธศาสนาในยุคนี้เจริญรุ่งเรืองเป็นพิเศษ วัดวาอารามมีขนาดใหญ่โตสวยงามกว่าพระราชวังมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การครอบครองที่ดินจำนวนมาก ตลอดจนมีผู้รับใช้สนับสนุนจำนวนมาก ทำให้วัดเป็นแหล่งทุนในการบุกเบิกกิจการต่าง ๆ เช่น ทำโรงสี โรงพิมพ์ หรือแม้แต่หาที่ดินใหม่ด้วยรายได้จากกิจการทั้งหลายเหล่านี้ วัดเปิดขยายธุรกิจเป็นแหล่งเงินกู้และรับจำนำจำนอง ส่งผลให้เป็นกำลังหลักทางเศรษฐกิจประจำท้องถิ่น ซึ่งมีคุณูปการต่อเศรษฐกิจ การเงิน และการพาณิชย์

อยู่เจ้อเทียนยังเป็นโยมอุปัฏฐากและอุปถัมภ์การแปลพระสูตรมหายานของสมณะอี้จิ้ง ซึ่งเดินทางไปศึกษาพุทธศาสนาที่อินเดียเช่นเดียวกับพระภิกษุเสวียนจิ้ง ที่สำคัญเมื่อมีการแปลพระสูตรมหายาน คือ พุทธาวตังสกวายุคสุตตร หรือเรียกกันโดยย่อว่า อวตังสกุตตรขึ้นแล้ว พระนางได้ประพันธ์โคลกเริ่มพระสุตตรไว้ในพระสุตตรด้วยความที่พระนางส่งเสริมพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อจากพระเจ้าถังไท่จง และดำรงสถานะเป็นศาสนาที่มั่นคง ต่อมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้าถังเสวียนจง กินระยะเวลายาวนานกว่า 180 ปี ทำให้ราชวงศ์ถังได้รับการขนานนามว่าเป็น “ยุคทองของพุทธศาสนา” (ปกรณัม ลิมปนูสรณ์ (บรรณาธิการ), 2559: 26-27)

ด้วยความที่พุทธศาสนาหลังเจริญรุ่งเรืองแล้ว ทำให้ฐานะของวัดดีขึ้น ผู้คนนิยมไปบวชและถวายปัจจัยแก่วัด จนนำไปสู่ความล้มเหลวในการเกณฑ์แรงงานคนมาทำประโยชน์แก่บ้านเมือง เพราะประชาชนมักหนีการเกณฑ์แรงงานและเสียภาษีให้รัฐ

โดยการออกบวช พุทธศาสนาจึงถูกเฟื่องเลี้ยงจากผู้เสียประโยชน์ อันนำไปสู่การปราบปราม และการล้มล้างคนที่ศรัทธาในพุทธศาสนา

พุทธศาสนาจึงไม่สามารถทำให้ราชวงศ์ตั้งอยู่อย่างมั่นคง ต่อมาลูกหลานราชวงศ์ถึง ก็ไม่มีใครอยู่ในบัลลังก์ได้นาน เพราะความอ่อนแอ และการกุมอำนาจของกลุ่มชนที่ ทำให้เกิดการแย่งชิงอำนาจ การสงคราม จนในที่สุดราชวงศ์ถึงก็ล่มสลาย

ขงจื้อใหม่กับการบริหารประเทศ

ความล้มเหลวของพุทธศาสนา และความผิดหวังในกลุ่มที่นิยมขงจื้อ ทำให้มีผู้คิดค้นแนวคิดใหม่ เป็นแนวคิดผสมผสานขงจื้อ เต๋า และพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งแนวคิดนี้ เริ่มมีมาตั้งแต่ปลายราชวงศ์ถัง ต่อมาเรียกว่า “ขงจื้อใหม่” (Neo-Confucianism)

ขงจื้อใหม่เกิดอย่างเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ แต่เติบโตในสมัยราชวงศ์หยวน ในปีค.ศ. 1313 จนถึงราชวงศ์ชิง ก็ได้ยึดถือแนวการศึกษาความซื่อซู่ของจูซี เป็นมาตรฐาน ขบวนการรื้อฟื้นปรัชญาสำนักขงจื้อหรือสำนักหยูจะเกิดขึ้นตั้งแต่อิทธิพลของพุทธศาสนาเริ่มถดถอยและเริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์ในสมัยปลายราชวงศ์ถัง แต่ขบวนการดังกล่าวได้พัฒนาและประสบความสำเร็จก่อร่างเป็นปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ อย่างเป็นระบบ ในยุคสมัยราชวงศ์ซ่ง นักปรัชญาที่เป็นแกนหลักและทำให้กระบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จก็คือ จูซี (Zhu Xi) (ค.ศ. 1130-1200) อาจกล่าวได้ว่าท่านเป็นนักปรัชญาที่มีความสำคัญและทรงอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในปรัชญาจีนนับจากขงจื้อและเม่งจื้อ ปรัชญาของจูซีมีความโดดเด่นตรงที่ท่านสังเคราะห์ความคิดของนักคิดท่านอื่น ๆ และสร้างการตีความของตนจนก่อร่างปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ได้อย่างเป็นระบบ ผ่านแนวคิดเรื่องหลี่ นักปรัชญาขงจื้อใหม่ต่อมา เช่น หวังหยิงหมิงและไต้เจิ้น ต่างพัฒนาความคิดและโต้แย้งถกเถียงความคิดของจูซีเป็นสำคัญ การศึกษาปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่จึงมีอาจะเลยการศึกษาปรัชญาความคิดของจูซีได้ จูซียังเป็นอรรถกถาจารย์อันทรงอิทธิพลมากที่สุดของสำนักขงจื้อใหม่ ผลงานของท่านมีมากถึง 140 เล่ม แต่งานที่รู้จักกันมากที่สุด คือ ชื่อซู่ ซึ่งเป็นงานที่รวบรวมการตีความและคำอธิบายคัมภีร์หลักทั้งสี่ของสำนักขงจื้อ คือ หลุนอวี่ เม่งจื้อ ต้าเสวีย และจงยง ภายหลังนักคิดสำนักหยูต่างยอมรับ ชื่อซู่เป็นแบบเรียนหลัก และยึดถือแนวการศึกษาและคำอธิบายของจูซีเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา แม้ว่าในช่วงที่จูซีมีชีวิตอยู่ ความคิดของจูซีจะถูกต่อต้านโดยรัฐก็ตาม

อิทธิพลทางความคิดที่สำคัญอีกอย่างของจูซี คือ ท่านพัฒนาแนวคิดเรื่อง “เต๋าถั่ง” หรือ “การสืบทอดมรดกวิธี” จากหลุนอวี่ (ค.ศ. 768-824) ให้เป็นพันธกิจหลักของสำนักขงจื้อใหม่ กล่าวคือ ท่านเห็นว่าแนวความเข้าใจปรัชญาของขงจื้อที่ถูกต้อนั้นมี

การสืบทอดเรื่อยมาถึงเม่งจื้อ หลังจากนั้นได้หยุดชะงักไป แล้วรื้อฟื้นกลับมาใหม่ โดยโจวตุนอี่ (ค.ศ. 1017-1073) จังใจ (ค.ศ. 1020-1077) ฟีน้องตระกูลเฉิง เฉิงเฮ่า (ค.ศ. 1032-1085) เฉิงอี่ (ค.ศ. 1033-1107) และตัวท่านเองก็ได้สืบทอดมรรควิธีดังกล่าวด้วยเช่นกัน แนวคิดดังกล่าวจึงยิ่งเสริมให้ปรัชญาความคิดของจูซีกลายเป็นขนบแบบแผนต่อความคิด วิธีชีวิตและจริยธรรม มิใช่เฉพาะชาวจีนเท่านั้น แต่ยังส่งอิทธิพลไปยังคาบสมุทรเกาหลีและญี่ปุ่นอีกด้วย (ปรกรณ์ ลิมปนูสรณ์ (บรรณารักษ์), 2559: 72-74)

เมื่อถึงสมัยราชวงศ์หมิง ขงจื้อใหม่เข้ามามีส่วนสำคัญในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ ซึ่งผู้ใด หรือประชาชนคนใดที่ต้องการสอบคัดเลือกจำเป็นต้องรู้ซึ่งในปรัชญาของขงจื้อใหม่ ซึ่งแนวคิดเรื่องขงจื้อ เต๋า และพุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคนจีนมานานแล้ว โดยเฉพาะขงจื้อถือเป็นศาสตร์วัฒนธรรมของอารยธรรมจีน ที่คนจีนทุกคนต้องรู้จัก โดยจักรพรรดิหงอู่ (Hongwu) (ค.ศ. 1368-1398) ตระหนักดีว่ารัฐบาลของเขายังไม่ได้ได้รับความเชื่อถือ ดังนั้นเขาจึงนำบัณฑิตลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการยกย่องในสังคมจีนมาเป็นที่ปรึกษาและมีความคิดที่จะฝึกฝนบุคคลเข้ารับราชการมาตั้งแต่ ค.ศ. 1365 ซึ่งเป็นเวลาก่อนขึ้นครองราชย์ถึง 3 ปี โดยจัดตั้งสถาบันการศึกษาเรียกว่า ราชวิทยาลัยหรือกว้อจื่อเจี้ยน (Guozijian) ขึ้นและคัดเลือกคนหนุ่มมาเข้าเรียน นักศึกษาในราชวิทยาลัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือนักศึกษาที่รัฐบาลส่งเรียนซึ่งมาจากครอบครัวของข้าราชการและนักศึกษาที่มาจากครอบครัวของสามัญชน เมื่อขึ้นครองราชย์ จักรพรรดิหงอู่ได้สนับสนุนให้ตั้งโรงเรียนของรัฐขึ้นในทุกมณฑล ทำให้มีโรงเรียนของเอกชนเกิดขึ้นตามมาเป็นจำนวนมาก โรงเรียนเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมของขงจื้ออีกด้วย

การเรียนในราชวิทยาลัยจะเป็นการศึกษาตามลัทธิขงจื้อและมีการสอบไล่ประจำปี ผู้ที่สอบผ่านจะได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าราชการ ส่วนผู้ที่สอบตกต้องอยู่เรียนที่สถาบันต่อไป สำหรับสถานศึกษาที่นับว่าสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง ในบรรดาสถานศึกษาทั้งหลายคือราชบัณฑิตยสถานฮานหลิน (Hanlin Academy-ฮันหลิน) หรือ ฮานหลิน หยวน (Hanlin Yuan) ซึ่งเป็นที่รวมของบัณฑิตชั้นจิ้นซือที่ได้รับการคัดเลือกมาอย่างดี ราชบัณฑิตฮานหลินทำงานเกี่ยวกับด้านอักษรศาสตร์สำหรับราชสำนัก ราชบัณฑิตฮานหลินบางคนได้รับเลือกให้เป็นอาจารย์ของบรรดาพระโอรส เป็นที่ปรึกษางานราชการแด่องค์จักรพรรดิ และราชเลขาธิการส่วนใหญ่จะเลือกมาจากราชบัณฑิตฮานหลิน

นอกจากคัดเลือกข้าราชการจากนักศึกษาในสถาบันแล้ว ยังใช้วิธีการสอบคัดเลือกข้าราชการตามระบบเก่า โดยแบ่งการสอบออกเป็น 3 ระดับ ระดับแรก คือระดับอำเภอ จัดสอบ 3 ปีต่อครั้ง ผู้สอบผ่าน เรียกว่า ซิวไฉ (Xiucai) ระดับที่สอง คือระดับจังหวัด จัดสอบ 3 ปีต่อครั้ง ที่ตัวเมืองจังหวัด ผู้สอบผ่าน เรียกว่า จู่เหริน (Juren)

ระดับที่สาม คือ ระดับประเทศ จัดสอบที่เมืองหลวงทุก ๆ 3 ปี และเป็นการสอบที่มีพิธีการต่าง ๆ มากมาย ผู้สอบผ่านความรู้ทางวิชาการจะได้รับการสัมภาษณ์จากองค์จักรพรรดิเป็นขั้นสุดท้าย ถ้าสอบผ่านจะได้เป็นบัณฑิตชั้นสูงสุด เรียกว่า จิ้นซือ (Jinshi – จอหงวน) และได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง วิชาที่ใช้สอบจะเป็นความรู้ในสาขาต่าง ๆ ทั้งอักษรศาสตร์และรัฐศาสตร์

ในปีค.ศ. 1368 หลิวจื่อ ที่ปรึกษาของจักรพรรดิหงู่ ได้เสนอวิธีการสอบระบบใหม่สำหรับสอบเข้ารับราชการและใช้บังคับในโรงเรียนทุกแห่ง เรียกว่า ปากู่เหวิน (Baguwen) หรือเรียงความ 8 ย่อหน้า (eight-legged essays) เป็นข้อสอบที่กำหนดให้ ผู้สอบเขียนเรียงความที่มีแบบแผนตายตัว คือ 8 ย่อหน้าโดยใช้ตัวหนังสือไม่เกิน 700 ตัว แต่ละย่อหน้าต้องเชื่อมโยงกันเป็นขั้นตอนและต้องยกข้อความในตำราคลาสสิกของขงจื้อมาอ้างอิงไว้ด้วย เนื้อหาที่เขียนส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายการปกครอง การบริหารบ้านเมืองและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ระบบปากู่เหวินใช้ตลอดสมัยราชวงศ์หมิงและมีการยกเลิกในปี ค.ศ. 1902 สมัยราชวงศ์ชิง

นอกจากนี้ การปรับปรุงกฎหมายมีขึ้นครั้งแรก เมื่อค.ศ. 1373 อีกครั้งในปี ค.ศ. 1378 และ ค.ศ. 1385 การปรับปรุงกฎหมายหลายครั้งแสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจกฎหมายและเพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้นทางการจึงเกิดความคิดที่จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจกฎหมายมากขึ้น โดยรวบรวมเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นบันทึกไว้เป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชน เรียกว่า ต้าเก้า (Dagao) หรือ แดงการณ และพิมพ์ออกเผยแพร่ครั้งแรกในค.ศ. 1385 รวมทั้งได้จัดพิมพ์ภาคผนวกของต้าเก้าอีก 2 ชุดในปีต่อมา ต้าเก้าถูกเผยแพร่โดยการสอนในโรงเรียนและพิมพ์ขายทั่วไป

การปรับปรุงกฎหมายมีขึ้นอีกในค.ศ. 1387 และค.ศ. 1389 โดยใน ค.ศ. 1389 นี้ จูยุนเหวิน (Zhu Yunwen) หรือต่อมาคือ จักรพรรดิเจี้ยนเหวิน (Jianwen) (ค.ศ. 1399-1402) ได้เข้าร่วมปรับปรุงกฎหมายด้วย จูยุนเหวิน ได้เสนอความเห็นว่ามีคามขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้ง 5 จะต้องมีการตัดสินอย่างยุติธรรมตามหลักคุณธรรมซึ่งจักรพรรดิหงู่เห็นด้วย ทำให้มีการปรับปรุงกฎหมายตามความเห็นนี้ และเมื่อขึ้นครองราชย์จักรพรรดิเจี้ยนเหวินยังคงให้ความสำคัญเรื่องประมวลกฎหมาย แต่จะเน้นหลักการปกครองด้วยคุณธรรมมากกว่าปกครองด้วยกฎหมาย

หลังจากที่มีการปรับปรุงอยู่หลายครั้ง ประมวลกฎหมายของราชวงศ์หมิงได้ถูกประกาศใช้ทั่วจักรวรรดิอย่างเป็นทางการ เมื่อค.ศ. 1397 เรียกว่า ต้าหมิงลู (Da Ming Lu) หรือกฎหมายของหมิงที่ยิ่งใหญ่ แบ่งออกเป็น 7 หมวดใหญ่ ได้แก่

- ทั้งหมด
1. หมวดเบ็ดเตล็ด เกี่ยวข้องกับการบอกประโยชน์ของประมวลกฎหมาย
  2. หมวดพลเรือน เกี่ยวข้องกับระบบของรัฐบาล หน้าที่ของผู้ปกครอง และขุนนาง
  3. หมวดการคลัง เกี่ยวข้องกับการสำรวจประชากร ภาษีที่ดินและการสมรส
  4. หมวดพิธีการ เกี่ยวข้องกับประเพณีของสังคมและศาสนา
  5. หมวดการทหาร เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายทหาร การดูแลความมั่นคง การข่าวและการป้องกันพระราชวัง
  6. หมวดอาญา เกี่ยวข้องกับการรักษากฎหมายและลงโทษผู้กระทำผิด
  7. หมวดงานสาธารณะ เกี่ยวข้องกับงานสาธารณะต่าง ๆ เช่น การสร้างเขื่อน สร้างกำแพง ขุดคูคลอง ซ่อมแซมอาคารสถานที่

รูปแบบของตำหิมิงลู่มิพื้นฐานมาจากความคิดแบบขงจื้อ เน้นความสัมพันธ์ของครอบครัวมีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด มีการแปลความหมายเพื่อให้เข้าใจตรงกันและสาระสำคัญของตำหิมิงลู้อย่างเป็นส่วนหนึ่งในกฎหมายของจีนจนกระทั่งสิ้นยุคคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในรัชสมัยจักรพรรดิหงอู่ การควบคุมความสงบเรียบร้อยในสังคมและการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างเข้มงวดมาก เพราะจักรพรรดิต้องการใช้อำนาจเพื่อสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในจักรวรรดิและในราชวงศ์ แต่ในรัชสมัยต่อมา ได้มีการผ่อนคลายความเข้มงวดของกฎหมายลง โดยเฉพาะในรัชสมัยที่จักรพรรดิทรงนับถือลัทธิขงจื้ออย่างเคร่งครัดนั่นเอง

ในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อได้มีการฟื้นฟูความเชื่อในลัทธิขงจื้อใหม่ (Neo-Confucianism) และนำปรัชญาของจู ซี (Zhu Xi) นักปราชญ์สำคัญในสมัยราชวงศ์ซ้องมาเป็นหลักในสังคม เพื่อสร้างอำนาจและความมั่นคงในอาณาจักรของตน และมีการสร้างงานทางวิชาการจำนวนมาก จักรพรรดิได้สนับสนุนให้มีการรวบรวมตำราคลาสสิกและความรู้ทางด้านอักษรศาสตร์ที่ใช้เป็นแนวทางในการฝึกฝนบัณฑิต และเป็นแนวทางที่มีมาตรฐานเดียวกันสำหรับเชื้อพระวงศ์และข้าราชการ หลังจากขึ้นครองราชย์จักรพรรดิหย่งเล่อได้สั่งให้ เหยา กวงเสี่ยว (Yao Guangxiao) และเซี่ย จิ้น (Xia Jin) ราชบัณฑิตฮานหลิน ปรับปรุงงานชื่อ บันทึกรหัสเหตุการณ์ในรัชสมัยจักรพรรดิหงอู่ หรือ ไทจูสี่ลู่ (Taizu Shilu) และได้ปรับปรุงงานเขียนต่าง ๆ อีกมากมาย แต่ผลงานที่นับว่ายิ่งใหญ่ที่สุดในด้านงานวิชาการ คืองานที่ได้รวบรวมความรู้แขนงต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และจัดทำเป็นสารานุกรม โดยในปี ค.ศ. 1402 จักรพรรดิหย่งเล่อได้มอบหมายให้เซี่ย จิ้น และราชบัณฑิตฮานหลิน รวบรวมงานด้านอักษรศาสตร์ในอดีต ผลงานนี้เสร็จสมบูรณ์ ในปี ค.ศ. 1403

และมีชื่อว่า เหวินเซียน ต้าเฉิง (Wenxian Dacheng) หรือ รวบรวมวรรณกรรมฉบับสมบูรณ์ (Complete Collection of Literature) แต่จักรพรรดิยังไม่พอใจและสั่งให้ปรับปรุงใหม่

การปรับปรุงครั้งนี้ทำโดย เชี่ย จิ้น และ เหยา กวงเสี่ยว โดยรวบรวมราชบัณฑิตฮานหลิน และบัณฑิตจากราชวิทยาลัยจำนวน 2169 คน ทำการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยได้รวบรวมความรู้และเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ตำราคลาสสิก ประวัติศาสตร์ สถาบันต่าง ๆ กฎหมาย ศีลธรรมจรรยา การทหาร ปรัชญา ศาสนาพุทธ ลัทธิเต๋า ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ วรรณคดี นวนิยาย ละคร เรื่องอ่านเล่น เรื่องเกี่ยวกับพืชและสัตว์ เป็นต้น ผลงานนี้เสร็จสมบูรณ์ใน ค.ศ. 1407 เรียกว่า หย่งเล่อต้าเตียน (Yougle Dadian) หรือ สารานุกรมหย่งเล่อ มีจำนวนประมาณ 22,277 บท แต่ไม่ได้จัดพิมพ์ทั้งหมด เพราะมีจำนวนมากและคงเหลือมาถึงปัจจุบันเพียง 700 บท เท่านั้น เพราะส่วนใหญ่ถูกทำลายโดยทหารอังกฤษและฝรั่งเศสที่บุกเข้าพระราชวังฤดูร้อนในสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 หรือสงครามเรือแอร์โรว์ เมื่อ ค.ศ. 1860

ในปีค.ศ. 1409 ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือชื่อ เซิงสวย ซินฟา (Shengxue Xinfu) หรือระบบของความคิดและจิตใจในการเรียนรู้แบบนักปราชญ์ (The System of Mind and Heart in the Sages' Learning) ซึ่งเป็นผลงานของจักรพรรดิหย่งเล่อ โดยได้รับคำแนะนำจากราชบัณฑิตฮานหลิน หนังสือนี้รวบรวมประเพณีความเชื่อเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดและจิตใจ ซึ่งเป็นความเชื่อสำคัญของนักปราชญ์สมัยราชวงศ์ซ้อง จักรพรรดิหย่งเล่อได้เขียนเรียงความเกี่ยวกับปรัชญาทางการปกครอง เพื่อเป็นแนวทางให้ขุนนางของเขายึดปฏิบัติด้วย และได้ปรับปรุงงานเขียนสมัยราชวงศ์ซ้องอีก 2 เรื่อง คือ ตี้สวย (Di Xue) หรือการเรียนรู้ของจักรพรรดิ (Learning of Emperor) เขียนโดย ฟาน จู๋หยู่ (Fan Juyu) และ ต้าสวย เอี้ยนอี่ (Daxue Yenyi) หรือ ความหมายที่กว้างไกลของการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ (Extended Meanings of the Great Learning) เขียนโดย เจิน เต๋อซิว (Zhen Dexiu) งานเขียนทั้ง 2 เรื่องนี้ยึดตามแนวความคิดของจูซี และใช้เป็นแนวทางในการปกครองของจักรพรรดิมาตั้งแต่ราชวงศ์ซ้องและหยวน

ในปีค.ศ. 1414 จักรพรรดิหย่งเล่อมอบหมายให้ราชบัณฑิตฮานหลินรวบรวมคำสอนทั้งหมดของขงจื้อจากตำราคลาสสิกทั้งห้า และหนังสือทั้งสี่ที่ปรับปรุงขึ้นใหม่โดยจูซีและนักปราชญ์คนอื่น ๆ ในสมัยราชวงศ์ซ้องและให้คัดเลือกปรัชญาเหล่านี้มารวบรวมเป็นหัวข้อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ งานนี้เสร็จสมบูรณ์เมื่อ ค.ศ. 1415 และได้รับการจัดพิมพ์เป็นหนังสือ 2 เล่ม ชื่อ อูจิง ซื่อซุ ต้าฉวน (Wujing Sishu Daquan) หรือหัวข้อสำคัญของตำราคลาสสิกทั้งห้าและหนังสือทั้งสี่ (Great Compendium of the Five Classics and the Four Books) และ ซิงหลี่ ต้าฉวน (Xingli Daquan) หรือ หัวข้อปรัชญาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ (Great Compendium of the Philosophy of Human Nature)

เหตุผลที่มีการรวบรวมงานเหล่านี้เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องมียานที่มีมาตรฐานของตำราคลาสสิกทั้งห้าและหนังสือทั้งสี่ สำหรับใช้ในโรงเรียนและในการสอบคัดเลือกข้าราชการ รวมทั้งจักรพรรดิหย่งเล่อ เชื่อว่าความคิดของนักปราชญ์สมัยราชวงศ์ซ้องจะมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดความคิดทางการเมือง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า เมื่อการศึกษามีตำราที่มีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ นักศึกษาจะถูกเตรียมตัวสำหรับการสอบเข้ารับราชการโดยผ่านการฝึกฝนเรียนรู้จากตำราแบบขงจื้อใหม่เล่มเดียวกัน ซึ่งจะสามารถควบคุมความคิดและอุดมการณ์ของผู้เรียนได้ โดยในการรวบรวมงานเหล่านี้ไม่มีการกล่าวถึงแนวความคิดที่ขัดแย้งกัน ซึ่งอาจทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างจนยากต่อการควบคุม ดังนั้น แม้ว่าจะมีการปรับปรุงหนังสือตำราเรียนให้ตีมากขึ้น แต่แนวความคิดหลักยังเหมือนเดิม และมีการจำกัดกรอบของความคิด (ศิริพร ดาบเพชร, 2543: 64) ทั้งนี้เพื่อควบคุมคนให้อยู่กรอบเดียวกัน และง่ายต่อการปกครองนั่นเอง

ในรัชสมัยจักรพรรดิหงซีเป็นยุคแรกที่เริ่มต้นปฏิรูปการเมืองและสังคมให้เป็นไปตามแนวทางลัทธิขงจื้ออย่างแท้จริง จุดเด่นในรัชสมัยจักรพรรดิหงซี คือ การปกครองประเทศตามแนวทางลัทธิขงจื้อพร้อมกับเน้นให้ขุนนางของเขาปฏิบัติตามด้วย รัชสมัยนี้ได้ยกเลิกนโยบายหลายประการของรัชสมัยก่อนและวางนโยบายการบริหารขึ้นใหม่ กล่าวคือ จักรพรรดิหงซีได้ยกเลิกการสำรวจทางทะเลของจักรพรรดิหย่งเล่อ อกภัยโทษให้ขุนนางที่เป็นฝ่ายของจักรพรรดิเจี้ยนเหวินในสงครามกลางเมือง ไม่สนใจการขยายอำนาจทางทหาร และมีนโยบายย้ายเมืองหลวงกลับไปทางใต้

รัชสมัยจักรพรรดิหงซี มีระยะเวลาไม่นาน คือจากค.ศ. 1425-1426 แต่นักประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงรัชสมัยนี้ว่าเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองของกลุ่มผู้ปกครองที่นับถือลัทธิขงจื้อ เป็นสังคมแบบโบราณ จริงจังและเน้นคุณธรรม โดยจักรพรรดิพยายามสร้างความสงบสุขมั่นคงในประเทศและช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากความเข้มงวดด้านการปกครอง และปัญหาเศรษฐกิจจากโครงการต่าง ๆ ในรัชกาลก่อน นโยบายและมาตรการหลายประการของจักรพรรดิหงซี เป็นหลักของการปกครองแบบขงจื้อ ซึ่งเป็นการต่อต้านความรุนแรงของยุคก่อน และกลุ่มขุนนางขงจื้อที่มีบทบาทในรัชสมัยนี้ได้มีบทบาทในรัฐบาลต่อมาถึงทศวรรษ 1440 และถือเป็นมรดกทางการเมืองที่สำคัญของจักรพรรดิหงซี

รัชสมัยจักรพรรดิซวนเตอ อยู่ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1426-1435 เป็นช่วงเวลาที่ราชวงศ์หมิงมีความเจริญทางด้านสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าสมัยที่ผ่านมา แม้ว่าจะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจากรัชกาลก่อน แต่ได้มีการแก้ไขปัญหาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ด้านการเมือง ได้มีการปรับปรุงระบบราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังคงยึดถือหลักการปกครองแบบขงจื้อ

ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีความเจริญทางด้านศิลปะหลาย ๆ แขนงโดยมีองค์จักรพรรดิเป็นผู้สนับสนุน (ศิริพร ดาบเพชร, 2543: 67)

การค้าในสมัยราชวงศ์หมิงจะขยายตัวและประชาชนนิยมประกอบอาชีพค้าขายมากขึ้น แต่ทัศนคติในสังคมแบบขงจื้อและการมีรัฐบาลที่เคร่งครัดในลัทธิขงจื้อ ทำให้รัฐบาลไม่ให้ความสำคัญกับการค้า โดยเฉพาะการค้ากับต่างประเทศ ซึ่งจีนติดต่อกับรัฐอื่นในลักษณะรัฐบรรณาการและจีนให้ความสำคัญกับการเมืองมากกว่าการค้า นอกจากนี้การฟื้นฟูลัทธิขงจื้อใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นบ่อเกิดของแนวความคิดในสมัยราชวงศ์หมิง และเป็นการฟื้นฟูแนวความคิด ประเพณี ตลอดจนค่านิยมแบบดั้งเดิม ซึ่งเหยียดหยามอาชีพค้าขาย ดังนั้นการติดต่อกับต่างประเทศจึงเป็นหน้าที่ของชนชั้นที่ แต่การที่ชนชั้นที่เป็นกลุ่มที่ถูกเหยียดหยามทำให้เกิดกิจการใด ๆ ที่ชนชั้นที่เป็นผู้นำจึงไม่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมนั้นคือ การค้า (ศิริพร ดาบเพชร, 2543: 86)

นอกจากนี้ในสมัยราชวงศ์หมิง ด้วยความจริงจังต่อขงจื้อใหม่ จึงเกิดการถกเถียงในเรื่องดังกล่าว และผู้นำในการถกเถียงเรื่องขงจื้อใหม่ คือหวังหยังหมิง (ค.ศ. 1472-1529) หรือหวังไส่วเหริน เป็นนักปรัชญาที่โดดเด่นที่สุดทั้งในแง่ปรัชญาความคิด ประวัติชีวิต และการมีอิทธิพลต่อนักคิด และสังคมจีนในยุคสมัยนั้น และต่อมาอีก 150 ปี รวมทั้งในภูมิภาคอื่นของเอเชีย ถึงแม้หวังหยังหมิงจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากพุทธศาสนา มหายาน (นิกายเซน) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เข้ามามีอิทธิพลในสังคมจีนตั้งแต่ครั้งศตวรรษแรก แต่ปรัชญาของหวังหยังหมิงก็จัดได้ว่าเป็นปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ (Neo-Confucianism) เนื่องจากยังให้ความสำคัญกับเรื่องการกลมกลืนกับจักรวาลและสรรพสิ่ง และมนุษยธรรม (เหริน) อันเป็นแนวคิดที่เป็นหัวใจหลักของปรัชญาสำนักขงจื้อ ปรัชญาของหวังหยังหมิงมีอิทธิพลต่อนักคิดของจีนในช่วงกลางศตวรรษที่ 16-17 และก่อให้เกิดการโต้แย้งถกเถียงกันอย่างมาก เนื่องจากท่านได้วิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของจูซี (ค.ศ. 1130-1200) และขนบการตีความตัวบทคัมภีร์ของสำนักขงจื้อที่เป็นกระแสหลัก อีกทั้งได้เสนอการตีความปรัชญาสำนักขงจื้อที่มีกลิ่นอายของพุทธศาสนาเข้ามาปะปน ทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการบิดเบือนคำสอนดั้งเดิม ทั้งที่จริง ๆ แล้วท่านได้วิจารณ์พุทธศาสนาและเสนอความคิดหลายประการที่แตกต่างจากพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

ปรัชญาของหวังหยังหมิงยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาปรัชญาสำนักขงจื้อในเกาหลี และญี่ปุ่นอีกด้วย ในประเทศญี่ปุ่นรู้จักในชื่อ “โอโยเมอิักกุ” (Oyomeigaku) ซึ่งในปัจจุบันยังมีผู้ศึกษาและปฏิบัติตามแนวคิดของหวังหยังหมิงอย่างต่อเนื่อง (ปกรณ ติมปบุตรณ์ (บรรณาธิการ), 2553: 93)

เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ซิง ได้เกิดนักปรัชญาขึ้นมาอีกคนหนึ่ง คือได้เจิ้น หรือตงหยวน (ค.ศ. 1723-1777) ไม่เป็นที่รู้จักในยุคสมัยท่านว่าเป็นนักปรัชญา แต่โครงการทางปรัชญาของได้เจิ้นเป็นตัวอย่างของความพยายามปลดลบลูกค้ำขังทางอภิปรัชญาเรื่อง “หลี่” ซึ่งเป็นกรอบคิดหลักของปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ้อง-หมิง อีกทั้งอาจกล่าวได้ว่าได้เจิ้นเป็นนักปรัชญาหลักของสำนักขงจื้อคนสุดท้ายที่พัฒนาความคิดเป็นของตนเองอย่างโดดเด่น ก่อนที่ปรัชญาจีนจะได้รับอิทธิพลจากปรัชญาตะวันตก

ได้เจิ้นกลับเป็นที่รู้จักในแง่ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และภูมิศาสตร์ในยุคสมัยของท่าน ผลงานที่ทำให้ได้เจิ้นเป็นที่รู้จัก คือ Complete Books of the Four Storehouses ซึ่งได้เจิ้นมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมงานชุดนี้

หัวใจหลักโครงการทางปรัชญาของได้เจิ้น คือ การรื้อฟื้นบทบาทและความสำคัญของความปรารถนาในจริยศาสตร์ขงจื้อ ได้เจิ้นไม่เห็นด้วยกับนักปรัชญาสำนักขงจื้อใหม่ในยุคซ้อง-หมิงที่ตีความด้วยทศมภ์ร์ด้วยมุมมองของพุทธศาสนา จึงทำให้มองข้ามหรือเข้าใจบทบาทของความปรารถนากับการปฏิบัติจริยธรรมที่คลาดเคลื่อนไปจากตัวบทดั้งเดิม กล่าวคือในยุคซ้อง-หมิงมีความเข้าใจว่าธรรมชาติของมนุษย์มีเครื่องชี้นำทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์แล้วในจิตใจ แต่เครื่องชี้นำจริยธรรมดังกล่าวจะทำหน้าที่ได้เต็มที่ก็ต่อเมื่อไม่มีความปรารถนาเป็นอุปสรรคหรือมาขัดขวางจิตใจ เพราะความปรารถนาเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับร่างกายหรือการเปลี่ยนแปลงของ ซึ่งไม่ใช่จิตใจ ในทัศนะของงูซี การจะรู้แบบแผนปฏิบัติที่ถูกต้องซึ่งเป็นภาวีสัย (objective) ต้องอาศัยการสำรวจสิ่งต่าง ๆ และกระบวนการใช้เหตุผล (เก๋ออู่) ในขณะที่หวังหย่งหมิงใช้วิธีการทำจิตใจให้ปราศจากความปรารถนาที่เห็นแก่ตัว เป็นการคงรักษาสภาพดั้งเดิมของจิตที่ใสเหมือนกระจก การรู้ว่าอะไรดีหรือถูกต้องทางจริยธรรมจึงต้องมาจากการปฏิบัติจริง ได้เจิ้นวิจารณ์ว่าหากย้อนกลับไปดูคัมภีร์ของสำนักขงจื้อโดยเฉพาะ หลุนอวี่ และเม่งจื้อ แล้วความปรารถนาและอารมณ์ความรู้สึกไม่ใช่อุปสรรคของการปฏิบัติจริยธรรม ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติจริยธรรมด้วยซ้ำ หัวใจหลักของโครงการทางปรัชญาของได้เจิ้น จึงเป็นการรื้อฟื้นบทบาทและความสำคัญของความปรารถนากับการปฏิบัติจริยธรรมทั้งในแง่เป็นแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมและเป็นเครื่องชี้นำทางศีลธรรมผ่านแนวคิดเรื่อง “ชู” หรือ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักวิชาการส่วนใหญ่มองว่าเป็น “กฎทอง” ในจริยศาสตร์ขงจื้อ (ปรกรณ์ ลิ้มปยุตต์ (บรรณาธิการ), 2555: 199-201)

ในขณะที่เดียวกันที่จักรพรรดิราชวงศ์ซิงซึ่งเป็นคนแมนจู เมื่อมีโอกาสเข้ามาปกครองแผ่นดินจีนของชาวฮั่น จึงต้องปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมจีนซึ่งสูงกว่าวัฒนธรรมเดิมของตน ซึ่งหมายถึงการเข้าสู่แนวทางของขงจื้อ พร้อมกับการปรับการปกครองเดิมของ

แมนจูให้เข้ากับการปกครองของจีนอัน เท่ากับเป็นการสร้างอำนาจให้กับจักรพรรดิ การเรียนรู้ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง ทำให้ราชวงศ์แมนจู ในสมัย จักรพรรดิเฉียนหลงได้สร้างความยิ่งใหญ่ให้ดำรง จนกระทั่งปลายราชวงศ์ชิงที่จีนต้อง ประสบกับภัยจากชาติตะวันตกอันนำไปสู่การล่มสลายของราชวงศ์ในที่สุด

สรุปผลการวิจัย

เมื่อราชวงศ์จีน ขึ้นมามีอำนาจด้วยแนวทางนิติบาท การปกครองเป็นไปอย่าง เข้มงวดมาก เนื่องจากความต้องการสร้างอำนาจเบ็ดเสร็จให้อยู่ที่จักรพรรดิแต่องค์เดียว จนราชวงศ์ต้องล่มสลาย พร้อมกับการขึ้นมาของราชวงศ์อันกับแนวทางขงจื้อ และการสร้าง ความชอบธรรมให้กับอำนาจที่ตนได้รับ และการสร้างระบบการสอบคัดเลือกบุคคลสามัญ เข้ารับราชการ ทำให้ราชวงศ์อันอยู่ครองอำนาจมายาวหลายร้อยปี เมื่อการแย่งชิงอำนาจ เกิดขึ้น ราชวงศ์อันต้องล่มสลายทำให้บ้านเมืองแตกแยกเป็นก๊ก พร้อมกับการเข้ามาของ พุทธศาสนาที่สอนในเรื่องกฎแห่งกรรม ภพนี้ ภพหน้า ทำให้ผู้คนหันมานับถือ มีการสร้างวัด สร้างพระพุทธรูปต่าง ๆ เพราะความต้องการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ตนเอง รวมทั้ง ราชวงศ์สุย และราชวงศ์ถังก็ยังมีกรนับถือพุทธศาสนาอยู่ โดยเฉพาะยุคของอู่เจ๋อเทียน การนับถือพุทธศาสนาเป็นการสร้างอำนาจอันชอบธรรมกับการขึ้นครองบัลลังก์ของพระนาง จนกระทั่งราชวงศ์ซ่งใต้ มีการศึกษาแนวทางขงจื้อใหม่ขึ้น อันเนื่องจากการผสมผสาน ระหว่างเต๋า พุทธและขงจื้อเข้าด้วยกัน ราชวงศ์หยวน หมิง ชิง ก็หันมายึดถือขงจื้อใหม่ เช่นเดียวกัน เพื่อสร้างอำนาจความชอบธรรมให้กับกลุ่มตน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาความเชื่อของจีนนี้ มีปัจจัยหลักมาจากตัวผู้นำ ที่เลือกใช้ความเชื่อหรือปรัชญาต่าง ๆ การเลือกใช้ปรัชญาใดในการบริหารบ้านเมือง ผู้นำ หรือจักรพรรดิองค์นั้นต้องมีความเชื่อและศรัทธาต่อปรัชญานั้น ว่าปรัชญานั้นสามารถนำพา บ้านเมืองให้ไปสู่สันติได้ อย่างกรณีของอันอยู่ตี้ได้ปรับปรัชญาขงจื้อที่มีอยู่เดิม เพิ่มเติม ปรับเปลี่ยนให้ขงจื้อสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการบริหารบ้านเมืองของตน และสร้างความมั่นคงให้กับราชวงศ์ได้ หรืออู่เจ๋อเทียนที่นับถือพุทธศาสนา เพราะ ศาสนาพุทธยอมรับผู้หญิงให้ขึ้นเป็นจักรพรรดินีได้ จึงทำให้พระองค์ใช้พุทธศาสนาใน การปกครองบ้านเมือง หรือสมัยหย่งเล่อ ที่สร้างตำราขงจื้อขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ผู้คน ที่ ต้องการสอบเข้ารับราชการได้ศึกษาดำรงนี้ เพื่อควบคุมคนให้อยู่ในกรอบความคิดเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างอำนาจให้กับตนยิ่งขึ้นไปอีก เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เขียน อีระวิทย์. (2547). **วิวัฒนาการการปกครองของจีน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงธิดา ราเมศวร์. (2554). **จีน อารยธรรมยิ่งใหญ่แต่โบราณแห่งตะวันออก**. นนทบุรี: อมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์.
- ทวีป วรดิลก. (2538). **ประวัติศาสตร์จีน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- น้อย พงษ์สนธิ. (2533). **ปรัชญาจีน**. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (ม.ป.ป.). **คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/116>. [เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2562].
- ปกรณ์ ลิ้มปยุสรณ์, บรรณาธิการ. (2553). **เหตุเกิดในสมัยราชวงศ์หมิง**. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน. _____ . บรรณาธิการ. (2555). **เหตุเกิดในสมัยราชวงศ์ซิง**. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน. _____ .บรรณาธิการ. (2559). **เหตุเกิดในราชวงศ์ถัง**. นนทบุรี: ชวนอ่าน. _____ . บรรณาธิการ. (2559). **เหตุเกิดในสมัยราชวงศ์ซ่ง**. นนทบุรี: ชวนอ่าน.
- ศิริพร ดาบเพชร. (2543). **ความรู้เรื่องสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น (ค.ศ.1368-1464)**. สารนิพนธ์เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สายฝน รุ่งประเสริฐ วรณสินธพและสุภาพร รังสีอุทัย. (2554). **ประวัติศาสตร์จีน ยุคราชวงศ์ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต. _____ . (2554). **ประวัติศาสตร์จีน ยุคราชวงศ์ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต.
- เล่า ชวน หัว. (2544). **ถังไท่จงมหาราช**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- Chemers, M.M.,& Ayman, R. (1985). "Leadership orientation as a moderator of the relationship between job performance and job satisfaction of Mexican managers". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11(359-367).

